

Az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet középtávú stratégiai terve (2016-2019)

Külső környezet elemzése, belső adottságok vizsgálata

Az intézet hosszú időn át sajátos helyet foglalt el a magyar kutatószervezetben. A szocializmusnak nevezett korszakban gyűjtőhelye lett az egyetemi oktatásban nem szívesen látott tudós nagyságoknak, akik a többi, eleve kutatói pályát választó kollégával együtt az 1980-as évekre a TTI-t a magyar történettudomány vezető intézményévé tették. A szakma megújítását és a vitás történeti kérdések újraértékelését célzó kezdeményezések zöme innen indult ki. A rendszerváltozás után a 20. századi történelemkutatást még korlátozó ideológiai kötöttségek is eltűntek, s ennek köszönhetően az intézet immár szabadon tölthette be azt a központi kutatási és kutatószervezői feladatot, amelyre egyetlen más intézmény sem lett volna és ma sem képes az országban. Ez a szerep a szűken vett kutatómunkán kívül (amely a magyar nép és állam teljes történetének kutatását jelenti), felöleli a magyar történettudomány eredményeinek közzétételét minél szélesebb körök számára, a szakma nemzetközi képviselőit és a közgondolkodás formálását. Az utóbbi két évben az intézet külső környezetében jelentős változások történtek. Egymás után alakultak olyan történeti intézetek, amelyek a magyar történelem utolsó 100–150 évének kutatásával foglalkoznak, s amelyek vitatott (többnyire éles emlékezetpolitikai viták középpontjában álló) események és személyek újraértékelését tűzték ki célul. Ez főleg az intézet újkori és legújabb kori részlegei számára teremt a korábbinál sokkal élesebb versenyhelyzetet, de az intézet egészének pozícióit is közelről érinti. Ezért korábbi helyzetét csak úgy őrizheti meg, ha nem enged a szakszerűség követelményéből, ha élen jár a közérdeklődést kiváltó témák művelésében, és ha személyi állománya és irányítása még jobban alkalmazkodik a versenyhelyzethez. A kutatói állomány nagysága, összetétele, kormegoszlása, innovatív képessége, az infrastruktúra, a szervezeti és az irányítás rend összességében alkalmas arra, hogy az intézet megbirkózzék ezekkel a feladatokkal, és mind a hazai, mind a nemzetközi mezőnyben megőrizze és tovább erősítse helyzetét. Ugyanakkor szorosabb ellenőrzéssel, a követelmények szigorú számonkérésével fokozatosan a „piacon elérhető” legkiválóbbakkal kell felváltani azokat, akik nem megfelelően teljesítenek. Az intézet ma is igen vonzó kutatóhely, de az adott gazdálkodási keretek között nehézséget okoz a legkiválóbb kutatók méltó anyagi elismerése. Ezzel együtt a vezetés és a kutatók döntő többsége úgy véli, hogy a hosszú távú alapkutatásokhoz és a sok éves munkát igénylő összefoglalók, forráskiadások stb. elkészítéséhez még mindig a Kjt. szerinti foglalkoztatás nyújtja a legbiztonságosabb kereteket, a projekt-alapú foglalkoztatással csak ennek kiegészítéseként érdemes számolni.

Az intézet küldetése és stratégiai céljai

Az intézet hivatása az, hogy nemzetközi porondon és itthon irányadó és megkerülhetetlen legyen mindenki számára, aki a magyar nemzet, a mindenkor Magyarországnak és Közép-Európa történetével foglalkozik. Ehhez legalább négy, egymást kiegészítő feladatot kell ellátnia egyidejűleg. 1. Az intézetben zajló legtöbb kutatás a magyar nemzet, a történeti magyar állam, illetve a magyarok által lakott területek (tágabban Közép-Európa) történetét európai történetként, az egyetemes történet részeként műveli és „adja el” a nagyvilágnak. A nemzeti történelem kutatása révén kapcsolódik általánosabb, tág horizontú egyetemes történeti, elméleti és módszertani, a nemzetközi szakmai közéletet foglalkoztató témák vizsgálatához. E szemléletmód következetes érvényesítése érdekében tovább kell növelnie a magyar történésztársadalom nemzetközi beágyazottságát, beleértve a világnyelveken történő publikálás fellendítését. 2. Az előbbinek része, mégis önálló feladat, hogy határozottan

védenie kell a magyar történelmet azoktól a kisajátító törekvésektől, amelyek egyre erőteljesebben és hatékonyabban nyilvánulnak meg azokban az országokban, amelyek népeivel a magyarság ezer éven át állam- és sorsközösségben élt. Ugyanakkor mindent meg kell tennie azért, hogy ezekkel a történetírásokkal a lehetséges mértékig szót értsen. 3. Az intézetnek össze kell fognia a Kárpát-medencei magyar történetírás egészét, szervező központként arra kell ösztönöznie a többféle kultúrában élő kisebbségi intézményeket és kollégákat, hogy valódi közvetítők legyenek a magyar(országi) és az „utódállami” történetírások között. 4. Az intézetnek minden tőle telhetőt el kell követnie a „nyilvános történelem” (*public history*) befolyásolása érdekében, hogy elszívja a levegőt a „mítoszgyártók” és a „felejtés ügynökei” elől. Ezzel összefüggésben minden erejével arra kell törekednie, hogy megőrizze és szélesítse a történettudomány magyar nyelvű tudományos és ismeretterjesztő publikációs rendszerét, s hogy minél többet és hatásosabban legyen jelen a média vállalható részében. E célok elérése érdekében egyre inkább támaszkodnia kell olyan korszerű információtechnológiai eszközökre, mint a diszciplináris adatbázisokba rendezett eredmények inter- és multidiszciplináris megközelítése/hasznosítása, valamint az internet adta lehetőségek széles körű alkalmazása.

Az intézet profiljának megfelelő teljesítménymutatók rendszerének felállítása

Az intézeti kutatók teljesítményét jelenleg többféle rendszer szerint mérjük. A hatályos kutatóközponti SzMSz szerint az értékelés annak megállapítására irányul, hogy „...az egyes közalkalmazottak, az egyes intézetigazgatók és – a szervezeti egység belső struktúrájának függvényében – osztályvezetők/témacsoport-vezetők, illetve az osztályok és témacsoportok a munkatervükben előírt (vagy azon felül év közben felmerült) feladataikat teljesítették-e.” Az értékelés középpontjában tehát jelenleg az éves munkaterv áll. Emellett létezik egy követelmény- és előmeneteli rendszer (ezt a kutatóközponti minősítési szabályzat tartalmazza), amely munkakörönként szintén meghatároz évenként elvárt mennyiségű munkát (jellemzően meghatározott számú publikációt, tudományos közéleti tevékenységet). Emellett léteznek „külső” (kutatóközponti szabályzatokba egyelőre be nem épített) teljesítménymutatók is, mint a hivatkozások száma, különféle indexek, faktorok stb., amelyeket leginkább a hazai és a nemzetközi pályázatok kiírói kérnek. A következő évek fő feladata lesz, hogy ezeket a különböző módszereket minél egységesebb rendszerbe foglaljuk. Ennek részeként a munkaterv készítési kötelezettséget a teljesítményértékelési/minősítési szabályzatban is rögzíteni kell. Meg kell szüntetni a most még meglévő különbségtételt „munkatervben szereplő” és „azon felüli” munka között. El kell gondolkodni a „külső” teljesítménymutatók intézeti használatán is, de itt a legnagyobb óvatosság indokolt. Csakis azon mutatók használatát lehet támogatni, amelyek alkalmazhatók a bölcsészettudományok viszonyaira, és vigyázni kell, nehogy a „gépies” (puszta adatokon alapuló) mérés teljesen háttérbe szorítsa a bölcsész hagyományoknak inkább megfelelő értékelési formákat. Ragaszkodni kell a tipikusan bölcsész hivatkozás-számolási módszerekhez is (többszörös hivatkozás stb.). Impakt faktor vagy annak bármilyen rejtett változata elfogadhatatlan a történettudományban, mint ahogy vissza kell utasítani a magyar nyelvű szaklapok „leminősítését” olyan folyóiratokkal szemben, amelyek ugyan semmiben sem jobbak, csak valamelyik világnyelven jelennek meg.

A stratégiai cselekvési tervek meghatározása: intézeti szintű programok és projektek tervezése éves bontásban

A 2019-ig vagy tovább terjedő időszak kiemelt, átfogó stratégiai témái:

Egy új, angol nyelvű magyar történet megírása és kiadása; Angol nyelvű monográfiásorozat (évi 1-2 kötet) együttműködve az Indiana University Press-el és más nyugati kiadókkal; A magyarországi dinasztikák története; A magyar Szent Korona története (Lendület-program

keretében); Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza; A középkori Magyarország pénzügyigazgatási rendszere (Lendület-program keretében); A török hódoltság története (a szakasz végére magyar és angol nyelvű monográfia); Szigetvár török kori története és emlékei (interdiszciplináris: történettudományi, régészeti, művészettörténeti kutatás); Az Erdélyi Fejedelemség a kora újkori nemzetközi kapcsolatok rendszerében; Az erdélyi fejedelmek itineráriumának összeállítása; Művészetek és tudomány a nemzetépítés szolgálatában a 19. századi Magyarországon; Társadalmi és szellemi hálózatok Magyarország hosszú 19. századi történelmében; Széchenyi István gróf levelezésének kritikai kiadása; Eötvös József levelezésének kritikai kiadása (a FI-el közösen); A magyarországi katolikus egyház zsinatainak története; A Balkán és az Oszmán Birodalom magyar szempontból; Kelet-európai nacionalizmusok az I. világháború idején; A Magyarországi Tanácsköztársaság „beágyazottsága” és társadalmi támogatottságának változásai; Trianon a magyar társadalomban (Lendület-program keretében); A Horthy-korszak története (kézikönyv); Kulturális ellenállás a szocialista országokban (Horizon2020 program keretében); A magyar vidéki társadalom a szocializmus alapjainak lerakása idején; Rendszerváltás, nemzetközi kapcsolatok és a civil társadalom.

Az egyes évek kiemelt feladatai

2016:

Magyarország világi archontológiája 1458–1526 I. kötet sajtó alá rendezése; A háromkötetes „Székelyföld története” c. szintézis publikálása; Román–magyar, illetve magyar–angol nyelvű kötet a magyar uralkodókoronázásokra 1508 és 1916 között kibocsátott koronázási érmekről; „Az utolsó magyar uralkodókoronázás, 1916. december 30.” c. monográfia publikálása; „A magyar béke delegáció naplója a párizsi békekonferencián” c. forráskiadvány publikálása; Ismeretterjesztő kismonográfia publikálása a trianoni békéről; Orosz nyelvű tanulmánykötet publikálása a trianoni békéről moszkvai kiadó gondozásában; „1941. Year of Mass Murder. The Launching of the Hungarian Holocaust” című monográfia publikálása amerikai társszerzővel; A Magyar–Szerb Akadémiai Bizottság 2011–16 közötti munkájának eredményeit összefoglaló forráskiadvány és tanulmánykötet publikálása; „A multietnikus nemzetállam. Kísérletek, kudarcok, kompromisszumok Csehszlovákia nemzetiségi politikájában 1918–1992” c. monográfia publikálása; Az 1956-os magyar forradalom történetéhez kapcsolódó konferenciák és kiadványok; Oszmanisztikai világkongresszus rendezése Szigetvár elestének 450. évfordulóján, a konferenciakötet előkészítése; Angol nyelvű monográfia kiadása Zrínyi Miklós életéről; Forrásgyűjtemény közreadása Szigetvár 1556. évi ostromáról; „A Balkán és az Oszmán Birodalom” c. szintézis második kötetének publikálása; Forráskiadvány előkészítése a GULAG-ra hurcolt magyar hadifoglyokról és civilekről; Bilaterális kapcsolatokra (kínai-magyar, német-magyar, szovjet-magyar, román-magyar) vonatkozó forráskiadványok előkészítése a rendszerváltáshoz vezető több évtizedes folyamatok értelmezéséhez; A „Magyar irodalom és szovjet kulturális politika a hrucsovi érában. Orosz levéltári iratok 1953–64. I. kötet (1953–57)” c. dokumentumgyűjtemény megjelentetése; A „NATO-jelentések Kelet-Európáról, 1952–1991” c. projekt keretében angol és francia nyelvű háromrészes dokumentumkötet első kötetének publikálása; Tanulmányok publikálása a „Socialism Goes Global” (partnerek University of Exeter, Columbia University, Oxford, Lipcsei Egyetem, Belgrádi Egyetem, UCL) c. projekt (értékek, kultúrák és hiedelmek közvetítése, áramlása, recepciója a kortársak által „második” és „harmadik világnak” nevezett térségek között) első eredményeiről; „Konzervatív reform és történettudomány a trianoni Magyarországon” c. tanulmánykötet publikálása.

2017:

Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza VI/1. kötet (Sáros megye) publikálása; Magyarország világi archontológiája 1458–1526 II–III. kötet publikálása; Középkori Habsburg–magyar okmánytár sajtó alá rendezése; „Az Anjou-ház magyarországi uralma” c. monográfia II. kötetének publikálása; „A History of Hungarian–Ottoman Warfare, 1389–1526” c. monográfia publikálása; „A Habsburg-oszmán diplomáciai kapcsolatok iratai 1553–1568” c. forráskiadvány elektronikus megjelentetése; „A konstantinápolyi Habsburg követjelentések 1568–70” c. forráskiadvány megjelentetése; „A régi Tokaj-Hegyaljai szőlőhegyek (promontóriumok) története az első említéstől 1749-ig” c. monográfia publikálása; Az Osztrák-Magyar Monarchia közös minisztertanácsi jegyzőkönyvei 1879–1883 közötti kötete sajtó alá rendezésének befejezése; A Siemens cég magyarországi tevékenységét vizsgáló kutatás lezárása; A „Délszláv levéltári források Magyarországról 1918–41” c. forráskiadvány publikálása; A „Magyar-szlovák diplomáciai kapcsolatok 1939–45 között” c. monográfia kiadása; „Az első bécsi döntés okmánytára” c. forráskiadvány publikálása; „The Great War in East Central Europe: War, Nationalism, Empires and Long-term Consequences” c. tanulmánykötet publikálása; Az „Újonnan feltárt források a két háború közötti Magyarország külpolitikájához (1920–1941)” c. forráskiadvány publikálása; „A trianoni békeszerződés” című összefoglaló munka publikálása oroszul; „A Kreml és a magyarországi egyházak. Orosz és magyar levéltári iratok 1956–1957” c. dokumentumgyűjtemény megjelentetése; Monográfia (15–20 ív) befejezése a magyar-országi kapcsolatok 1989–2014 közti történetéről; „Die politisch-diplomatischen Beziehungen zwischen der Bundesrepublik Deutschland und Ungarn in Zeiten der Wende 1987–90”. c. forráspublikáció és monográfia kiadása; A „Magyar–kínai kapcsolatok, 1949–1989” c. forráskiadvány munkálatainak lezárása (a „Research into East European Archival Documents from the Cold War Period” c., a sanghaji East China Normal University Hidegháború Kutató Központjával együttműködésben zajló projekt keretében); Tanulmánykötet összeállítása a „szocialista modernizáció” esettanulmányaiból nemzetközi együttműködésben; A „Magyar hadifoglyok Oroszországban az első világháború idején” c. nemzetközi tudományos konferencia megszervezése.

2018:

„Az Anjou-kor hatalmi elitje” c. monográfia publikálása; „Az országgyűlések története, 15. század és Jagelló-kor” c. szintézis sajtó alá rendezése; „Az 1892. évi iparos- és kereskedő címtár elemzése a dualizmus kori térinformatika keretrendszer segítségével” c. projekt lezárása; A „Diplomáciai források a trianoni békeszerződés történetéhez” c. forráskiadvány publikálása; A „Trianon árvái. A magyar menekültkérdés története 1918–22” c. tanulmánygyűjtemény publikálása; Fajvédelem és nemzeti radikalizmus. Eszméletörténeti monográfia publikálása Bajcsy-Zsilinszky Endréről; „Az Osztrák–Magyar Monarchia domináns és nem domináns nemzeteinek államépítő törekvései az első világháború éveiben” c. tanulmánykötet publikálása; Az „Eszmék és eszközök. Propaganda az I. világháborúban és az 1918–19-es magyarországi forradalmakban” c. tanulmánykötet publikálása; „The Long Awaited the West. Eastern Europe since 1944” c. szintézis amerikai kiadása; „A magyar-csehszlovák kapcsolatok dokumentumai (1945–92)” c. forráskötet kiadása; A „China and the Soviet Bloc: Eastern Europe and the Sino-Soviet Split” c., az I.B. Tauris kiadónál megjelenő kötet munkálatainak lezárása; „A szocialista modernizáció exportja” és „A poszt-koloniális kultúra hazahozatala” c. kollektív monográfiák munkálatainak lezárása.

2019:

A „Várak a középkori Magyarországon” c. monográfia publikálása; A Szapolyai család oklevéltára II. kötetének kiadása; A „Hunyadi János” c. monográfia kiadása; A „II. András kora” c. monográfia publikálása; „A konstanzi zsinat adattára” c. kötet kiadása; A „Lotaringiai V.

Károly és Magyarország” c. monográfia publikálása; „A Monarchia balkáni muszlim többségű népei nemzetté válása” c. projekt munkálatainak lezárása; „A Tisztelt Ház minden napjai. A nagypolitika társadalomtörténete (1865–1918)” c. monográfiát előkészítő kutatások lezárása; Az „Ipolyi Arnold és a Magyar Mythologia” c. kismonográfia publikálása; Az 1848 és 1918 közötti időszak magyar történelmi tárgyú történelemtankönyveinek nemzetfogalom-értelmezéseit vizsgáló kutatás lezárása; Az „Iratok a nemzetiségi kérdés történetéhez Magyarországon 1917–18” c. forráskiadvány kiadása; „Utópiák 133 napja. A Magyarországi Tanácsköztársaság története dokumentumokban” c. forráskiadvány közreadása; A „Rendszerváltás, nemzetközi kapcsolatok és a civil társadalom” c. projekt eredményeit összegző tanulmánykötet munkálatainak lezárása

Az intézeti cselekvési tervek gazdasági háttérének tervezése (üzleti tervezés)

Az intézet a munkák többségéhez az alapellátásból biztosítja a forrásokat, de egyre nagyobb összegű és egyre többféle pályázati forrást von be. Az elmúlt években a pályázati források aránya fokozatosan nőtt, az intézet ezt a helyzetet tartani kívánja. Ugyanakkor a hosszú távú, stabil működéshez nem nélkülözhető az alapellátás tervezhető ütemű, rendszeres emelése. A projektek tervezése során mindig áttekintjük a vonatkozó hazai és külföldi pályázati lehetőségeket. Hosszabb külföldi forrásfeltárások során jelentős segítséget nyújtanak az egyéni kutatómunkát finanszírozó külföldi intézmények is.

A stratégiából levezetett intézkedések nyomon követése (visszacsatolás), a stratégiai akciók megvalósulásának mérése, ellenőrzése

Az intézeti vezető testületek (igazgatóság, témacsoport-vezető értekezlet, intézeti tudományos munkatársak értekezlete) rendszeresen ellenőrzik a döntések megvalósítását, az intézkedések előre látható és váratlan következményeit. A kutatók az éves teljesítményértékelések során adnak számot az elvégzett munkáról, az intézet vezetése pedig az itt tapasztaltak fényében hozza meg a szükséges intézkedéseket. Az igazgató, az igazgatói megbízott és a tudományos titkár egyénileg is nyomon követi a fontosabb projektek résztvevőinek munkáját. A vezetők rendszeresen tanácskoznak a Külső Tanácsadó Testületek tagjaival is.

Budapest, 2016. április 25.

Fodor Pál
főigazgató/igazgató

